

SETOMAA

ilmub aastast 1995

Intrigandid

Meremäel toimunud katse vallavanemat Peeter Sibulat umbusaldusavaldusega lahti lasta meenutas intriigi, mille deklareeritud murede taga valla ebademokraatliku juhtimise osas peitusid lihtlased isiklikud huvid. Pisikeste valdade volikogud ei satu ajakirjanduse huviorbiiti just tihti. Vaadates põhjuseid, millega mõned Setomaa vallad ja volikogud, on meedia huviobjektiks viimastel aastatel tõusnud, võib tekkida soov mujale ära kolida. Pikka aega naerualuseks olnud Mikitamäe vald on pea aasta suutnud püsida oma tavalisest uudisterubriigist eemal. Vallavanema vahetus iga natukese aja tagant ei tee au ei vallavalitsusele ega volikogule. Halb maik jääb sellest paraku tervele vallale. Küllap jõudsid paljud Meremäe vallaelanikud sellest hoiatavast näitest nii mõndagi õppida. 240 toetusallkirja on väikesel valla kohta üsna tõsine jõud. Niisugusest tugevast arvamuseavaldusest ei saa volikogu saadikud mööda vaadata.

Igaüks neist, kes korra kuus koosolekutel käivad ning eelnõude ettelugemise järel kätt tõstavad, võiks endale teadvustada, et ta ei esinda volikogus ainuüksi ennast. Kindlasti aitab see teadmine vallale olulistesse küsimustesse paremini süveneda ning õigeid otsuseid teha. Kohati on volikogu liikmete ükskõiksus eluliste küsimuste vastu jahmatamapanev. Nii nagu oli viimasel Meremäe volikogu koosolekul, kus poliitilise intriigi lõppedes lülitati osa saadikuid end koheselt välja. Kuidas mõista totaalset huvipuudust valla järgnevat aastate arengu osas — on see lihtsalt rumalus või rahva huvide teadlik reetmine? Motiivid, millest Meremäe volikogu liikmed Erki Lumi ja Viivika Kooser oma tegevuses juhendasid, ei näi kõigi pinna tõesel asjaolude valguses kuigi üllastena. Umbusalduse eestvedaja Arno Vares on õigustanud volikogu otsust müüa vallale kuuluvat maja võleivahinnaga sellega, et toda polevat nagunii keegi tahtnud ning kultuuri toetamise vajadusega. Kuivõrd on samasugust toetavad suhtumist saanud ka teised vallas tegutsevad MTÜ-d? Miks on avaliku oksjoni asemel otsustatud panna volikogu kahemõttelisse olukorda? Neile küsimustele Varesel häid vastuseid polnud.

Lehte tegeväi:

Toimetaja — Taro Igor, tel. 7954494, mob.5273985, e-post: igor.taro@setomaa.ee

Kiil — Sarvõ Õiõ

Makett ja külesäädmise — Taro Julia

Kirätsura: Nutovi Mirjam, Hõrna Maar'a, Sarvõ Õiõ, Lillagu Anti, Riitsaare Evar, Saarestiku Teele, Linnamäe Lauri, Ilvese Aapo, Kauksi Ülle, Hõrna Aare, Matvei Arvi, Raudoja Ahto

Välläandja: Setomaa Valdade Liit

Setomaa lehe kolleegium: Urmas Klaas, Helen Alumäe, Ilme Hoidmets, Maarja Hörn, Katri Karpson, Ülle Kauksi, Marija Kiveste, Leo Kütt, Annela Laaneots, Anni Lahe, Arvi Matvei, Magnar Michelson, Teele Saarestik, Õie Sarv, Birgit Itse, Aare Kuura, Indrek Mustimets, Epp Solovjov, Helju Tsopatalo

Trükjä: AS Printall

Lehe ilmumist tugõva Setomaa Kultuuriprogramm

Kiri Kiroda:

Setomaa ajaleht

Laossina küla

64308 PÖLVAMAA

vai igor.taro@setomaa.ee

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja naid lühendä

Üts latsõpõlvõmälestüs

Oll sääne sügüsene septembrikuu lõpp. Ilma' olli-va' hummogu varra külmä', a päävä pääle lats lämmämbäst. Ümbretsõõri küllih võõdõtti kartohkit ja tetti tõisi korstustõid. Ma olli võib-olla' kuvvõ aastanõ, a veli oll must puultõist aastakka noorõp. Koolih mi kuagi viil k'au-us, a tahtsõmi väega papaga see-nee minnä' (papast kutsimi tuuaigu umma issä). Papa ai meid varra üles, mõts oll lähkoh, no nii piaagi puul kilomeetri. Tuulaiga oll mi mõtsuh väega pall'õ porovikkõ ja pedäjäsiini.

Nii mi sis latsi, papa iih ja ma õks velega takah. Papa katõ meil silmist, veli nakas jumma ja üteli: «Mul tulliva' saapanõõrä' vallaõ, tulõ panõ' kinni!»

Mul olli' tuu ao pääle näpo' jo veid'õ külmänü ja ma saa-as noid saapanüüre kinni. Veli sai tuu pääle pahatsõst, nii ku latsõ asi õks, ja üteli, et tä lätts ots papa üles. Ma olli tuuga väega peri, kääni otsa ringi ja tullikodo tagasi. Imä oll sis laudah talitust tegemäh ja nii tä tiia-äs tuust as'ast midägi.

Tuud vaheagu ma mälehtä-äi', a nii ku tämbäne päi om meeleh kui papa kodo tull ja küüsse: «Koh Paul om?» Ma muidogi ütli, et Paul lats sinno otsma, a papa olõ-õs velja nännugi'.

Agä veli oll muudku lännü' ja lännü' ja joudnu' üte põllu-pääle, koh võõdõtti kartohkit. Timä käest küüsüti, et kinkõ lats tä om. «Uma papa poig.» «Kuis nimi?» «Paul.» «A kuis om su väärnimi?» Tiiäki-i'..

Põllu pääl oll hobõnõ, tä kaenu hobõst ja ülnü', et mu papal om ka' pall'õ hobõsõit. Mi puul oll tuulaiga sovhoosi hobõsõitall. Nii ku tä tuu ar üteli, et papal om pall'õ hobõsõit, nii oll kardohkavõtjil selge, kinkõ poja tä om, Tammetari Tepo poig. Hummogo varra oll viid mi tallist sinnä' hobõnõ ja kõik ümbretsõõri tiidsevä', kiä' om tallimiis. Nii tuudigi mu veli ilostõ hobõsõga kodo ja ma jäi s'ookõrd karstusõst ilma.

S'oo om tõesti sündünü lugu kohki 1952. aastagal Mikidämäe vallah, Rõsna küläh. Mu veli, Tammetari Paul eläs parhilla' Mikidämäe vallah, Toomasmäe küläh. Ma olõ Pauli sõsar ja elä Põlvamaal Himmastõh.

Veera Hurt

Sarvõ Õiõ: ku olõ-õi' inäp usku, sis olõ-õi' ka' minkõ iist võidõlda'

Verskah om 15. novembril IX Seto Kongress. Tuu jaos kutsi Seto Kongressi Vanõbidõ Kogo 20. septembril Obinitsa ütids lavva taadõ nii vallavanõbit ku' tõisi seto as'ajajit, et üteli kuh mõtõlda' ja arotä', et mäntse' probleemi' ja võimalusõ' omma' täambätsel Setomaal.

Kokkosaamisõl üts teema minkõst kõnõldi, oll Setomaa arengukava. Mi pia vällä märkmä, et midä mi eis taha, määnest Setomaad kogokund taht. Tulõ otsi' teid, suundõ, et Setomaa olõsi' jätkusuutlik, et tä edesi jääsi' püsümä. Ja siist tull ka' küüsüminõ meelee kõigilõ, et mille võisi-i' Setomaa olla' jal' üteli maakunnah, mille võisi-i' olla' olõmah Setomaa ka' aamõtligult. Parhilla' õnnõ kõnõldas Setomaast, a timmä olõ-õi' aamõtligult olõmah, nii seto kultuur ku rõiva' ku käsitüü om jaet Võro ja Põlva maakunna vaihõl ar'. Ma joh olõ-õi' ar' harinu' kaema, ku näüdätäs seto rõivih inemisi, et nuu' omma' Võro vai Põlva maakunna rõiva'.

Setomaal omma' näütjää' lännü' parebast, a olõ-õi' lännü' nii kipõstõ ja nii pall'õ ku mi tahasi. Perüs pall'õ sissekirotusi om tulnu', a inemisõ' elä-äi' siih, eletäs muial, a sissekirotusi perrä võit üldä', et inemisi om Setomaalõ mano tulnu'. Nii et statistika näütä-äi' tegelikku ello. Setomaa arengukavah om, et nuuri om mano tulnu' ja välläränne om pidurdunu'. Kiä' taht Setomaa arengukavast täpsebält lukõ', sis tuu om üleväh internetih aadressil setomaa.ee. Seto Kongress piasi' Setomaa arengukava hüäst kitmä, vasta võtma, et sis tuuga' edesi valtsuistõ minnä' ja nii Setomaa iist saista'.

Arengukava man om tähsä, et midä arvasõ' ja tahtva' noorõ' ja nuu', kiä' omma' viimätõsel aol siia' elämä tulnu'. Mi mõtlõ kõõ toolõ traditsioonil

püsüvä Setomaa pääle, a nuu', kiä' no' omma' vällästpuult Setomaa traditsioonõ siia' tulnu', nuil om kindlahe tõõnõ mõtõh ja tõistmuudu tahtminõ siih elämistöst.

Setomaa piat arvõtama ummi naabridõga' ja tuupe-räst tulõ toeta' ülepiirilist majandusõ ja ettevõtlusvõrgustigu programmi nii Eestih ku Vinnemaal. Et nõsta' konkurent-sivõimõt, sis tuujaos tulõ tetä' nii tävvend- ku ümbreõpõt. Paistus, et külävanõba' omma' elo kõrdasätmisõl tähtsä' ja näidega tulõsi' rohkõba arvõsta' ja läbi näide püüdä' elämist kõrdä panda'. Kotusõ pääle om vaia inemisi ja tüükotussit, sistulõva' ka' väikeettevõtja'.

Vahtõpääll paistus, et midägi saa-ai' parebahe te-täh, kõik lätts halvastõ ja naatas muialõ minemä, kaos ar' usk Setomaa tulõvikku. Ja ku olõ-õi' inäp usku, sis olõ-õi' ka' minkõ iist saista' ja võidõlda'. Midä rohkõba inemisi uskva', et Setomaa jääs ello ja täl om tulõvikku, tuud rohkõba oma võitlõjit et edesi minnä'. Kõik Seto Kongressi' omma' määrätlenü' Setomaa Tarto rahu piireh, läbi kongresse om rahvas s'ooni' aoni' vällä ülnü', et määne om Setomaa. Ku ka tulõviguh tahetas ellä' ja kõnõlda' Setomaast, sis nii tulõsi' ka mõtõlda' ja tuu nii ka vällä üldõ'ä' ja kirja panda'. Midä olõ-õi' paprõ pääl, tuud olõ-õi' olõmah. Usk, uskminõ omma tulõvikku om vaest kõgõ tähtsäp. Usku saa-ai' kiäki ar' võtta' õga ar' tappa'.

Mi saa-ai' luutma jäää' kinkõgi tõõsõ vai mäntsidiõgi tarku pääle kostkilt muialt, mi piat uma tarkusõga edesi minemä ja edesi elämä ja püüdä tetä' nii

pall'õ ja nii hõste ku mi mõis-tami.

Olõ-õi olõmah mäntsiti-ki tarku kiä' tüütäse' mi iist midägi vällä. Kiä' Setomaa ello suunas, tuu piat olõma si-ist peri Siih Setomaal eläv' inemisõ' omma' kõgõ targõba', tiidvā' kõgõ parebahe midä om siih vaia ja kohe tahetas jouda'.

Ku mi taha, et seto' eläsi' õks edesi Setomaal, sis alos-müürüs om kiil ja kultuur. Kiil om identiteedi alos. Kiil piat olõma külh õga inemisõ süameasi, et jääs elämä nulkõ uma kiil ja kombõ'. Kultuuri avtasõ' hoita' nii suulinõ ku kirotõt tiidmisõ'. A kuis vahtõs keele-kõnõlõjat õks pääl kasvata'?

Õgapäävõt-selt piat

kiilt kuuldma. Ku kiil õgapää-vätsest elost kaos, sis kiil häõs suutumast. Parhilla' mi viil kuulõ kiilt, umavaihlõ viil kõnõldas.

Kuvanõba' inemisõ' omma' üles kasunu' kõnõlõmisõ ja laulmisõ kultuuri seeh, sis no' noorõ' omma' harinu' kirotamisõ ja lugõmisõga'. Nuu', kiä' eläse' õgapäävõtset uma keele seeh, sis nuil om lukõ' harinõmalda' ja rassõ ja nä niikunni lugõva' nii kuis nimä' omma' harinu', et ütõkõik kuis om kirotõt, umah pääh käändvā' jutu ummamuudu ümbre. Kiräkeele tegeminõ ommõgi noorilõ, et nii püüdä' kiilt opada' ja alal hoita'. 19. juulil olli' Võro Instituudi inemisi mõnõ setoga' Obinitsa seltsimajah ütids lavva takah, et arotä' kuis tulõsi seto kiilt kirja panda'. Kõgõ suurõp probleem oll ja jäi ka' edesi — kakkõhelü vai mitmusõ märkminõ. Kirotõdas kattõ muud: q ja '. Pikä kuuhistmisõst pääle mi määnestki' kindlat ütist ot-sust saa-as vasta võtta'. Tahe-ti, et tiadusligu' kirotamisõ' omma' q-ga, a lihtrahva ja aolehe artikli' omma' komaga' (-ga). A tuu lää-äs viil läbi. No' pandas kokko aabidsat ja s'ooni aoni om tiidmälä, et kas tuu om tiaduslik vai liht-rahva keeleh kirja pant. Olõs hüä, ku rahvas läbi lehe seto keele kirjapandmisõst kirotasi'. Mi tii kiräkiilt õks kõigi jaost, tuu olõ-õi mäntsegi väiko pargi mäng, seto kiil tohi-i' olla' ku esperanto, midä olõ-õi' kõigilõ vaia.

Muidogi kõnõldi ja kindlehe ka' kõnõldas kongressil kontrolljoonõst. Üle kontrolljoonõ k' aumisõl tulõsi' luuva' eritingimusõ', et liikuminõ olõsi' normaalnõ. Parhillanõ probleem tulõ selges tetä' ja tuu lahenda'. Piirlepingu ratifitsiirminõ tulõsi' tühistä' ja taasta' Tartu rahulepingujärg-ne piir. Nii et arotä' om pall'õ.

